

DRAGUTIN KOS, OSNIVAČ HRVATSKOGA ŠUMARSKOG DRUŠTVA

DRAGUTIN KOS, FOUNDER OF THE CROATIAN FORESTRY SOCIETY

Oskar PIŠKORIĆ*

Dragutin Kos zablistao je na obzorju hrvatskog šumarstva u prvoj polovici XIX. stoljeća poput meteora. Poput meteora, jer je poznat samo njegov rad a ne i datum rođenja i datum smrti. Nepoznato je mjesto smrti, a kao zemlja rođenja bila je Češka. Naime, Dr. A. Ugrenović u svom članku "Iz istorije šumarstva" (Šumarski list 1925. str. 65) navodi, da je u časopisu *Vereinschrift für Forst-, Jagd- und Naturkunde* 1850. godine¹ objavljen članak o Hrvatskom šumarskom društvu s "posebnom konstatacijom, da je njihov zemljak duša tog pokreta te da je njegova zasluga, da je u Hrvatskoj stvoreno udruženje – starije nego i jedno drugo u bivšoj monarhiji". U tom časopisu također ga "ocjenjivač njegove (Kosove) knjižice *Das Forstwesen in Kroatien* zove zemljakom". Prema tome Kos je po rođenju Čeh, ali po osjećaju i djelovanju Hrvat² poput npr. Slovaka Bogoslava Šuleka te mnogih drugih.

Nepoznato je i Kosovo stručno školovanje. Jedino je izvjesno da nije polazio Šumarski zavod u Maria-brunnu, u vrijeme njegove mladosti najviše šumarsko učilište u Europi (pa i u svijetu). To proizlazi iz odgovora BOKU-a (*Universität für Bodenkultur*, Wien) od 5. rujna 1995. godine na upit Uredništva Hrvatskog biografskog leksikona, da se ime Dragutina Kosa ne nalazi u Imeniku Škole u Mariabrunnu ni kao polaznika ni kao službenika. Kos je prema tome svršio sličnu šumarsku školu u Češkoj ili susjednoj današnjoj Njemačkoj, i na tim školama, mogao steći osnovno stručno obrazovanje koje je proširio i produbio neformalnim školovanjem, što dokazuje i njegova djelatnost kao šumarskog stručnjaka.

Službovanje u Hrvatskoj

Prvi podatak o službovanju i radu Dragutina Kosa ne samo u Hrvatskoj, nego uopće, datira iz 1844. godine.

* Oskar Piškorić, dipl. inž. šum., Zagreb

¹ U prijevodu: Časopis za šumarstvo, lovstvo i prirodne znanosti. Prema H. Killianu (*Oesterreichische Forst- biographisches Lexikon*, Wien 1994). Časopis je izlazio od 1849. do 1905/6. godine, time da je od 1886/87. godine bio organ Zemaljske šumarske pokusne stanice Kraljevine Češke.

² Kao Čeh ime mu je Karlo, ali se u svim hrvatskim tekstovima potpisuje kao Dragutin.

Te je godine u Listu mesečnom (Gospodarskom listu) Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva objavljen članak D. Kosa "Korist dervah i potreboća, da se šume u Horvatskoj čuvaju i plode". Članak je napisan u "Capragu m. listopada (Okt.) 1844.", a Kos se potpisao kao "nadzornik lugovah na gospoštinah grofice Jalžabete Erdödice u Horvatskoj", dakle nalazio se u službi privatnika. Prema Zapisniku prve, osnivačke, skupštine Hrvatskog šumarskog društva, koja je održana 26. prosinca 1846. u Prečecu, Kos je "po svih gospodčiah (grofice Elizabete Erdödy) šumski meštar" sa sjedištem u Capragu (kod Siska). Prema istom Zapisniku na skupštini su sudjelovala još tri "šumara nj. exc. gospoje Elizabete Erdödice". Prema tome Kos je bio direktor šumskog dijela posjeda vlastelinstva grofice Erdödy.

Godine 1851. u Zagrebu je ustrojen Zemljarski katastar, tj. ured kojemu je prva zadaća bila utvrđivanje katastarskog prihoda poljoprivrednih i šumskih površina u Hrvatskoj i u Slavoniji. Kos prelazi u Zemaljski katastarski ured na dužnost prisjednika zemaljske komisije (na Županijama bili su "povjerenici za procjenu šuma"). Kos je, dakle, prešao u državnu službu. Na toj dužnosti ostaje do 1854. godine, kada odlazi u Štajersku. Za sada je nepoznato čime se bavio u Štajerskoj, ali je imao mogućnosti dolaziti u Zagreb, u Gospodarsko društvo, sve do 1856. godine. Kos je, dakle, ostao član Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva, čiji je aktivni član od 1842. godine, i po odlasku iz Zagreba.

Kos i Hrvatsko šumarsko društvo

Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo osnovano je 1841. godine kao "savez osobah, koji unapriediti žele poljarstvo i šumarstvo, gospodarsku obrtnost i prirodno-znanstvo". U cilju da GD može bolje ispuniti svoju zadaću odnosno bolje djelovati na "napriedak i savršenstvo poljarstva, šumarstva i obrtnosti gospodarske ..." D. Kos je 1845. godine predložio Glavnom odboru GD, da rad podijeli po odsjecima. Kos je predložio odsjeke za:

1. ratarstvo i livadarstvo,
2. šumarstvo,

3. stočarstvo,
4. tehnički obrt,
5. vinogradarstvo, voćarstvo i vrtljarstvo,
6. prirodnoznanstvo.

Kos je 1846. godine pristupio ostvarenju svog prijedloga te je od Glavnog odbora Gospodarskog društva zatražio suglasnost za osnivanje Šumarskog odsjeka. Suglasnost je i dobio s time da sam organizira taj Odsjek. Rezultat njegova rada bila je skupština šumara održana 26. prosinca 1846. godine na biskupijanskom majuru Prečec kod Ivanić grada. Ustroj Šumarskog odsjeka Glavni odbor Gospodarskog društva u društvenom Listu mēsečnom, br. 1. 1847. godine, popratio je tekstom: "Medjutim svake pohvale dostojnom nastojanju g. šumara Kosa pošlo mu je već za rukom, kao što se iz sledećega izvjestja (t.j. o održanoj skupštini a objavljenom u istom broju) vidi, te je sklopio takav odsjek, koji se je već i ustanovio. Mi mu želimo, da dobro napreduje, a nadamo se od njega, da će nas u naših težnjih i sverhah svojski podupirati. Bog bi dao, te bi se odsēci za gojenje marhe i konjah, za njive i livade, za vinograde i voće, za matematiku, phisiku i naravsku istoriu u svih podružnicah sklopile".

Od ostalih nabrojanih područja nešto kasnije "vredni član dopisnik, p. n. lajstnant i adjunct gradiljstva g. Taubner ... sastavio je u krilu društva gospodarskoga odbor za znanost i umetnost". **Odsjeci ni za jednu poljoprivrednu granu nisu osnovani, pa je prema tome nejasno kako današnje Agronomsko društvo, koje datira poslije Prvog svjetskog rata, navodi da je osnovano 1841. godine!**

Prvi podatak o održavanju osnivačke skupštine nalazimo u Narodnim novinama³ pod naslovom "Poziv na šumare hrvatske i slavonske" koji glasi:

"Pozivaju se uljudno sva p. n. gospoda šumari horvatske i slavonske zemlje na skupštinu, koja će bit na 26. prosinca (Dec.) o.g. u varmedji križevačkoj na Prečecu, u gradu preuzvišenoga biskupa zagrabačkoga, zato, da se ustanovi društvo šumarsko kao podružnica društva gospodarskoga horvatsko-slavonskog. Sēdnica počima u 9 urah pre podne".

U Zagrebu su tada izlazile i Zagrebačke političke novine na njemačkom jeziku (*Agramer politische Zeitung*) sve do 1918. godine⁴, pa je vjerojatno i u njima upućen poziv na skupštinu, budući da je tada bilo u Hrvatskoj dosta šumara Nijemaca i Austrijanaca te Čeha, koji su se također služili njemačkim jezikom kao svojim. Vjerojatno, jer u Sveučilišnoj i nacionalnoj biblioteci u Zagrebu tog godišta, kao i još nekih, nema.

Skupština je tog dana i održana, ali, kako stoji u Zapisniku (Preglednom izvestju) o skupštini "na učinjeni u tu sverhu javni poziv izkupilo se je u prkos najneprijatnijoj dobi godišta, zločestomu vremenu i mestnim povodnjam, ipak 17 šumarah"⁵.

Od sedamnaestoro na skupštini je bilo nazočnih devetero, uključivo i Kos, bili su u službi grofice Erdödy ili grofa Gjorgja Erdödyja, tri su biskupska i kaptolska šumara, a od ostale petorice dva su bila iz Vojne krajine. Iz Vojne krajine bio je Antun Tomić, c. kr. šumski poglavica križevačke regimente iz Bjelovara i Franjo Šporer, c. kr. šumarski poglavica pēš. krajišničke brodske regimente iz Vinkovaca u Slavonii. Šporer je ujedno bio i jedini koji je bio prisutan s udaljenosti od preko 50 km od Prečeca ili Zagreba. Šporer je bio "na obće zahtēvanje" izabran za predsjedavajućeg skupštine i Društva. Dodajmo, da je Zapisnik, ili kako stoji u originalu, "Pregledno izvēstje šumar. odsēka od pērvoga dne 26. prosinca u Prečecu dēržanom sastanku". Šporer je nesumnjivo izabran za prvog društvenog predsjednika, tada i po službeničkom položaju i po dobi te dokazanosti stručnog pisca⁶ bio najugledniji među nazočnima, a i među svim šumarima onoga doba.

Dragutin Kos bio je glavni govornik na skupštini. Po izboru predsjednika Kos je održao "u sēree dirajuēi govor". Sljedilo je izvješće o njegovom sudjelovanju na "vēčanju šumskog odsēka X. skupštine njemačkih, poljskih i šumskih gospodara u Gradecu "(Grazu) na kojem je bio kao izaslanik Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva".

Jedna od točaka vijećanja u Grazu bio je i Birmanov način (koji je vrbovečki šumar Josip Sitta ocijenio kao "nije drugo nego gnojenje sēmena").

Dalje je slijedio prijedlog tema koje bi se obradile "u buduēoj sēdnici novoutemeljenog šumarskog odsēka" i konačno poziv članovima za sakupljanje statističkih podataka, a u tu svrhu podijeljen je formular za upisivanje podataka.

Na skupštini je izabran i upravni odbor ili, kako stoji u Izvješću o skupštini, izabrani su "nadstojnici, tajnici i odbornici". Za prvog nadstojnika izabran je Franjo Šporer a za drugog i izvjestitelja "referensa" Dragutin Kos. Na sljedećoj izbornoj skupštini, trećoj, održanoj 3. prosinca 1851. u Zagrebu, Kos je izabran za "načelnika" a Šporer za "načelnikovog namjestnika".

Kos je na prve tri skupštine vrlo aktivno sudjelovao svojim izlaganjima i prijedlozima. Četvrtoj nije bio nazočan, već je samo pročitao njegov referat o "Šumskim servitutima" dok o petoj, i posljednjoj, godišnjoj skup-

³ Novine horvatsko-slavonske-dalmatinske, tečaj XII, br. 99. i 100. od 15. i 16. prosinca 1846.

⁴ Horvat, J.: Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939, Zagreb 1962, str. 76.

⁵ Zapisnik je objavljen u Listu mesečnome Gospodarskoga društva br. 1. i 2. 1847. godine, a fotokopija se nalazi i u Šumarskom društvu.

⁶ Do 1846. godine Šporer je objavio prikaz šumarstva u Hrvatskoj u časopisu Croatia (v. Š. l. 1977, g. str. 309-519), tri knjige Priručnika za krajiške šumare, prijedlog osnove Hrvatskog šumarskog zavoda (v. Š. l. 1976, str. 307).

štini koja je održana u Donjem Miholjcu 3. srpnja 1854. godine nema detaljnijih podataka. Postoji samo zapis u Gospodarskom listu br. 33. 1854. godine, da je na sjednici Glavnog odbora Gospodarskog društva privremeni predsjednik Šumarskog odsjeka Adalbert Schmidt izvijestio o održanoj skupštini i predao skupštinski zapisnik sa svim prilogima.⁷

Na prvoj skupštini, kako je već navedeno, Kos je održao "u srce dirajući govor", kako je zapisao tajnik Julije Schaper. Uvodno je Kos naglasio, kako se, za razliku od ostalih zemalja Srednje Europe, počem od Austrije do Pruske, "u šumama bogatoj Horvatskoj i Slavoniji" ne koristi "znanstveni pravac obertnosti" i nastavlja s izlaganjem zaključaka Šumarskog odsjeka Ugarskog gospodarskog društva od 6. lipnja 1842. godine, koje je vrijedno obzirom na podjednake odnose u obje zemlje dobro znati.⁸

Ako je govor Kosa bio "u srce drapajući" to znači, da su prihvaćeni zaključci ugarskog Odsjeka za šumarstvo kao npr.:

- da se ustroji šumarska škola kako bi bilo "moguće većem broju domaćih sinovah prilika dala, da se u razumne i sposobne šumare izobraziti mogu";
- da se izdaju dobre i jeftine šumarske knjige ne samo za šumare nego i za šumovlasnike;
- da se uredi servitutno korišćenje paše i drvarenja u vlastelinskim šumama;
- da se saborskom odlukom utvrdi minimalna površina ispod koje se šume ne bi smjele dalje dijeliti te
- da se "šume imadu kao narodno blago smatrati" i tako osigurati šume i za buduća pokoljenja.

Kos je na svakoj skupštini predložio i tri nove teme i pripremu za raspravu na sljedećoj glavnoj skupštini, kako je to već naprijed navedeno. Teme su bile i obrađivane i na skupštini izložene i raspravljene, a bit će prikazane u sklopu prikaza društvenog godišnjaka – Trudova Odseka šumarskog u posebnom članku.

Kos je na prvoj skupštini pokrenuo prikupljanje statističkih podataka o šumama, te odmah i podijelio formulare u tu svrhu. Taj poziv "na zahtjev svog načelnika" tj. Kosa, skupština je ponovno uputila 1851. godine, s pripremljenim upitnikom (formularom). Međutim, dok su se statistički podaci prema skupštini 1846. odnosili na "pojedine gospoštije", dakle šumoposjednike, 1851. podatke je trebalo sakupljati za pojedine podžupanije tj. područja veličine nekadašnjih kotareva, ili do 1991. godine, općina.

⁷ Kako je dosje Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva u Hrvatskom državnom arhivu vrlo oskudan, nema ni tog Zapisnika.

⁸ Izvještaj o tom dvodnevnom zasjedanju mađarskih šumara potpisao je "Ljudevit Kačković, tajnik ugar.-gospodarskoga društva, kao bilježnik šumarskoga odseka."

⁹ Gospodarsko društvo neposredno se uključilo u upis članova Šumarskog društva, jer prema Pravilima prihvaćenim na skupštini 1851. godine "Društvo šumarsko za Horvatsku i Slavoniju dio celoviti gospodarskog društva horvatsko-slavonskog" (§1.).

¹⁰ U Uvodu navedeni članak str. 167.

U Gospodarskom listu 1853. br. 52, str. 246, zabilježeno je, da je Kos na XII. glavnoj skupštini Gospodarskog društva održanoj 15. prosinca te godine izabran za člana Glavnog odbora. Na toj skupštini Kos je izvijestio i o sjednici Upravnog odbora Šumarskog odsjeka koja je održana 1. prosinca i. g. Prema tom izvješću Šumarski odsjek ili društvo imalo je 7 začasnih i 143 redovna člana (isti G. l. str. 258).

U 1854. godini Kos se zahvaljuje na službi u Zemljarskom katastru a ujedno i na predsjedništvu Šumarskog društva jer odlazi u Štajersku (G. l. 1854. str. 98).

Prema izvješću Glavnog odbora Gospodarskog društva za glavnu skupštinu, koja je pod predsjedanjem bana Jelačića održana 26. travnja 1855. godine, u tijeku je veliko istupanje članstva iz Društva. To nije mimoišlo ni Šumarsko društvo te je u njemu ostalo samo 25 članova (G. l. 1855. str. 77 i str. 121–122). Prema tome ne stoji tvrdnja dr. Ugrenovića u navedenom članku iz 1925. godine, da je osipavanje članstva nastalo jer je Kos otišao iz Zagreba. To je bila posljedica apsolutističke vladavine Bečkog dvora znane po njegovom prosvoditelju kao Bachov apsolutizam.

Kos se međutim ne miri s propašću Šumarskog društva, te u drugoj polovici 1855. godine piše Glavnom odboru Gospodarskog društva da u okviru njega "želi na polju gospodarstva sudjelovati". Odbor prihvaća njegovu ponudu na sjednici održanoj 2. studenoga 1855. godine, te mu "ustrojenje odsjeka šumarskoga izruča i preporučuje, da na svaki način nastoji bratju našu u Slavoniji na revnije sudjelovanje u podignuće općih materijalnih interesah naših probuditi te – da o učinjenom izvesti odbor" (G. l. 1855, str. 255). Kos vjerojatno neposredno nije mogao učiniti ništa, pa Glavni odbor Gospodarskog društva u Gospodarskom listu (1856. str. 10) upućuje na ponovi upis u članstvo time da se prijave upute tom Odboru. Do danog roka, 30. kolovoza 1856, stigla je samo jedna prijava – prijava Petra Perakovića, šumara iz Nove Gradiške.

S neuspješnim oživljavanjem Šumarskoga društva 1856. godine nestaje i Dragutin Kos iz hrvatske javnosti.⁹

Razne aktivnosti

Za sada, od raznih aktivnosti kojima se bavio D. Kos možemo navesti tri.

Prema Ugrenoviću¹⁰ Kos je u ime Hrvatskog šumarskog društva sudjelovao na Gospodarskom kongresu koji je održan u Beču od 24. do 31. ožujka 1849. godine u Beču.

Prema Trudovima za 1852. godinu, str. 47, Kos je zajedno sa šumarskim savjetnikom F. Moguscherom bio član deputacije Gospodarskog društva "carskom veličanstvu" koja je "molila" osnivanje poljodjelske i šumarske škole u Zagrebu. Ta je akcija bila uspješna sudeći po pozivu Ministarstva unutrašnjih poslova u Beču 1853. godine Bansknoj vlasti da izvidi gdje bi se takva škola mogla osnovati.¹¹ Škola – Gospodarsko-šumarsko učilište počela je radom u Križevcu 1860. godine.¹²

Treća je aktivnost "državni izpit šumarah, koji bi time imali dokazati, da su kadri samostalno terati šumarstvo"¹³ tj. državni ispit za samostalno vođenje šumskog gospodarstva. Taj ispit uveden je 1851. godine, a član ispitnog povjerenstva bio je i D. Kos (drugi član bio je A. Tomić, a predsjednik F. Šporer).

Članstvo u šumarskim društvima Austro-Ugarske monarhije

Kos je bio i član brojnih šumarskih društava diljem habsburške Monarhije. Prema iskazu objavljenom u Trudovima za 1852. godinu (str. 46) to su (u hrvatskom prijevodu):

- Carsko i kraljevsko društvo i austrijsko državnog šumarskog društva u Beču, te Šumarskih odsjeka za Moravsku i Šlesku (pravi član),
- Carsko-kraljevskih gospodarskih društava Češke, Štajerske i Kranjske (dopisni član),
- član Glavnog odbora Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva,
- Bavarskog vrtlarskog društva – redoviti član,
- Ugarskog šumarskog društva – začasni član.

Kos kao stručni pisac

I. Pregled napisa

U "Listu mjesječnome Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva" između 1843. i 1847. godine nalazimo suradnju i nekoliko šumara (Dragutina Kosa, Josipa Panzera, Ignatza Schapera, Franje Šporera, J. Veselića i jednog nepotpisanog). Od tih pisaca najznačajniji su tekstovi D. Kosa i F. Šporera¹⁴, koji su izdali i posebne knjige.

Kronološkim redom D. Kos je objavio:

1. U Listu mjesječnome ...:

Korist d'ervah i potreboća, da se šume u Horvatskoj čuvaju i plode, 1844. br. 12, str. 183-189, i

Šumska pašnja, 1845. br. 4, str. 49-53.

2. *Das Forstwesen in Kroatien*, Zagreb 1847, str. 48.

3. *Südslavische Zeitung* – Trudovi Odsjeka šumarskoga za Hrvatsku i Slavoniju, Zagreb, 1851. Članak bez naslova.

4. *Verhandlung der Forst – Section für Kroatien und Slavonien im Jahre 1852.:* Die Waldservituten, str. 8-19.¹⁵

5. Hrv. – slav. gospodarsko društvo 1845. godine izdalo je i knjižicu pod naslovom *Vorträge für der Landman Kroatiens und Slavonien verfasst K.v.K.* (Predavanja za hrvatsko-slavonske seljake sastavljene po K.v.K. – od K. Kosa?)

U prvom, u Listu mjesječnome objavljenom članku Kos uvodno naglašava mnogostruko korišćenje drva u životu čovjeka u tolikom opsegu da "bez drva nema ni života". Stoga se pita, da li šume koje su tako potrebne za život čovječanstva ne zavređuju "svu našu pozornost i ne zaslužuju li takav postupak s njima, kako bi nam svako vrēme mogle zadovoljiti svrhom, za koju im narav stvori i odredi?" Zatim upozorava da bi zbog "pomanjkanja urednog gospodarenja (mogle) nam šume malo po malo sasvim izginuti". Da se to ne dogodi trebaju šumovlasnici¹⁶ "nadziranje i upravljanje šumama povjeriti ljudima, koji su ovim poslovima vješti te koji si razmjerno dužine svoje službe prisvojiše potrebna teoretska i praktična znanja". Nadalje, uz ostalo, priložio je primjer određivanja veličine drvosjeka na primjeru niske šume površine 600 jutara s različitim bonitetima.

"Za šume i lugove najveće je i najteže slobodna paša" prva je rečenica u članku "Šumska paša" i nastavlja, da "gdje marva samovoljno i neograničeno pase, ne mogu uspijevati ni prirodni ni umjetni podmladak (te) mlade, zdrave i ufanja pune šumice izginu do mala". Šume su opterećene pašom preko mjere, što pojedinci drže više stoke nego mogu osigurati za zimu krme, pa ona tada u nedostatka druge hrane guli i koru s mladih stabala. Jedna od mjera za štetnost stoke u šumi je i briga vlastelina, da svojim kmetovima ne dozvole držanje većeg broja rogata marve nego je mogu zimi sijenom prihraniti.

U članku objavljenom u *Südslavische Zeitung-u* Kos naglašava da šume trebaju biti "uvijek brižno njegovane ne samo radi trajnog podmirjenja naših potreba na drvu, nego da stanovitu površinu šuma treba podržavati za zdravlje, plodnost Zemlje i udobno stanovanje (time) da položaj i raspored šuma bude u interesu zemlje".

¹¹ *Verhandlungen der Forst-Section der Landwirthsgesellschaft für Croatien und Slavonien im Jahre 1852.* str. 47.

¹² Šumarska nastava u Hrvatskoj 1860-1960. Zagreb, 1963, str. 14.

¹³ Trudovi Odsjeka šumarskoga za Hrvatsku i Slavoniju godine 1851, str. 40.

¹⁴ F. K. Kesterčank: Franjo Šporer, utemeljitelj znanstvenog šumarstva u Hrvatskoj. Šumarski list, pretisak, 1976, br. 7-9, str. 307-319.

¹⁵ *Verhandlung ...* je njemački naziv za Trudove Odsjeka šumarskog za Hrvatsku i Slavoniju, jer su na obim jezicima objavljeni tekstovi. Međutim treći svezak, za 1852. godinu, izašao je samo na njemačkom jeziku. To je doba apsolutizma, poznatog po njegovom provoditelju J. Bachu.

¹⁶ U Kosovo vrijeme gotovo sve šume u civilnom dijelu Hrvatske i Slavonije bile su u posjedu vlastelina. U vojnoj krajini bile su pak sve šume državne.

2. Knjiga *Das Forstwesen in Kroatien*

Publikacija *Das Forstwesen in Kroatien* tj. Šumarstvo u Hrvatskoj¹⁷ je knjižica od 50 stranica formata 14 x 20 cm. Tiskana je u "kraljevskoj povlaštenoj narodnoj tiskari dra Ljudevita Gaja 1847" godine.

Nakon Uvoda Kos je problematiku tadašnjeg šumarstva u Hrvatskoj prikazao u tri poglavlja, a u trećem razradio u osam odsjeka. To su:

Prvo poglavlje – Općenito o svrsi i vrijednosti šume.

Drugo poglavlje – Općenito o gospodarskom stanju i o uzrocima takvog stanja hrvatskih šuma.

Treće poglavlje – Sredstva za poboljšanje stanja šuma u Hrvatskoj, s odsjecima:

Prvi odsjek – Uprava i nadzor (čuvanje) hrvatskih šuma mora biti povjereno domaćim sinovima.

Drugi odsjek – Mora se osigurati mogućnost onim Hrvatima, koji se odluče za šumarsko zvanje bilo nižeg bilo višeg stupnja sticanje najnužnijeg znanja.

Treći odsjek – I niži i viši namješteni šumarski službenici moraju biti toliko plaćeni i obskrbljeni životnim potrebštinama, da se ne će morati boriti za životne potrebe nego će biti osigurani prema svom položaju.

Četvrti odsjek – Svi šumarski službenici kod postavljanja moraju od pretpostavljenih dobiti nužne upute za vršenje službe.

Peti odsjek – Svaki šumovlasnik i svaki šumar mora cjelokupni šumski kapital prilagoditi lokalnim odnosima, gospodariti po suvremenim šumarskoznanstvenim zasadama i isključiti svaku samovolju.

Šesti odsjek – Vlastelinstva moraju poduzimati mjere za sprečavanje krađe drva kao i osigurati od ostalih oštećenja.

Sedmi odsjek – Za unapređivanje zemaljskog šumarstva u Hrvatskoj treba u svakoj županiji postaviti šumarskog službenika.

Osmi odsjek – Nužno je zemaljsko udruženje koje će širiti znanja iz šumarstva.

Potanje izlaganje sadržaja pojedinih poglavlja prelazilo bi okvir ovog članka pa se zaustavljamo na temeljnoj misli Kosa, izloženoj u trećem odsjeku trećeg poglavlja. Kos, naime, kaže, da se zaustavljanje pustošenja šuma te poboljšanja njihova stanja temelji na školovanim domaćim šumarima i lugarima. To tvrdi i u Predgovoru ove knjige kad između ostalog piše: "upravu i nadzor nad hrvatskim šumama neka vode stručno naobraženi Hrvati a kako poznaju narod i njegovo biće, znati će najbolje pronaći one mjere, s kojima se zlu na put može stati. Kako bi se pak Hrvat mogao stručno izobraziti, treba mu omogućiti ustrojstvo hrvatskog šumarskog zavoda odnosno škole"¹⁸. Ne bude li domaćih sinova u šumarskoj službi "satrt će nas ona jata dotepe-

nih nezalica, koji, nauživ se kod kuće krojačkog, muzičkog i dr. zanimanja, objesiše pušku o rame, pa hajd u Hrvatsku za šumara".

Knjižica *Das Forstwesen in Kroatien* izašla je 1847. godine, ali je, kako je u njoj navedeno, dovršena ujesen 1846. godine, odnosno 1. listopada 1846. godine. – *Copryg in Kroatien am 1. Oktober 1846*. No, započeta je bar dvije godine prije. Naime, u Gospodarskom listu 1845. br. 12. na str. 12. zapisano je, da je "vredni član društva našega g. Karlo Kos, nadzornik šumah" predao Središnjem odboru Gospodarskog društva "dioce svoje pod imenom" "*Fingerzeig für croatische Waldeigentümer und Forstmeister*" ali je za Gospodarski list prevelik te se "nadati, da će ga g. spisatelj sam objelodaniti tiskom"¹⁹.

O Dragutinu Kosu u Šumarskom listu do sada

O Dragutinu Kosu kao osnivaču Hrvatskog šumarskog društva u Šumarskom listu zabilježeno je u sljedećim člancima:

1. Crnković, Milan: Hrvatsko šumarstvo, Šl. 1883, str. 157-160.
2. Kesterčanek, Fran Žav.: Prilozi za poviest šuma i šumskoga gospodarstva kod Hrvata, Poglavlje XXX, str. 22-24.
3. Borošić, Andrija: u Izvješću za redovitu glavnu XXV skupštinu održanu 29. prosinca 1901. Šl. 1902. br. 1. str. 44.
4. Ugrenović, dr. Aleksandar: Iz istorije našeg šumarstva, Šl. 1925. od br. 1. do 3. t.j. u tri nastavka.

U Zborniku Pola stoljeća šumarstva, Zagreb 1926. dr. A. Ugrenović objavio je i članke Najstarije šumarsko udruženje te Tri šumarske starine.

Prema tome ni u jednoj bibliografiji nema podataka o postojanju životopisa Dragutina Kosa, a ti se ipak nalaze u člancima A. Ugrenovića. Opširnije u članku najopćenitije naslovljenog tj. "Iz istorije našeg šumarstva" te u članku "Tri šumarske starine", a tu su Dragutin Kos, Franjo Šporer i Antun Tomić. Od ostale trojice jedino o F. Kesterčaneku ima više rečenica a ostala dvojica tek po jednu.

Borošić je u Izvještaju zapisao: "Novo ustrojeno ovo (tj. šumarsko, nap. OP) društvo počelo se liepo razvijati pod predsjedništvom Dragutina Kosa i Franje Šporera tako, da je broj članova narastao već u prvog

¹⁷ Kako je Kos naslovio svoju knjižicu "Šumarstvo u Hrvatskoj" a ne "hrvatsko šumarstvo" to je njegov naziv ostavljen i u prijevodu. To bi značilo da Kos stanje šumarstva u njegovo doba ne smatra dostojnim naziva "hrvatsko", onakvim kakvim bi trebalo biti.

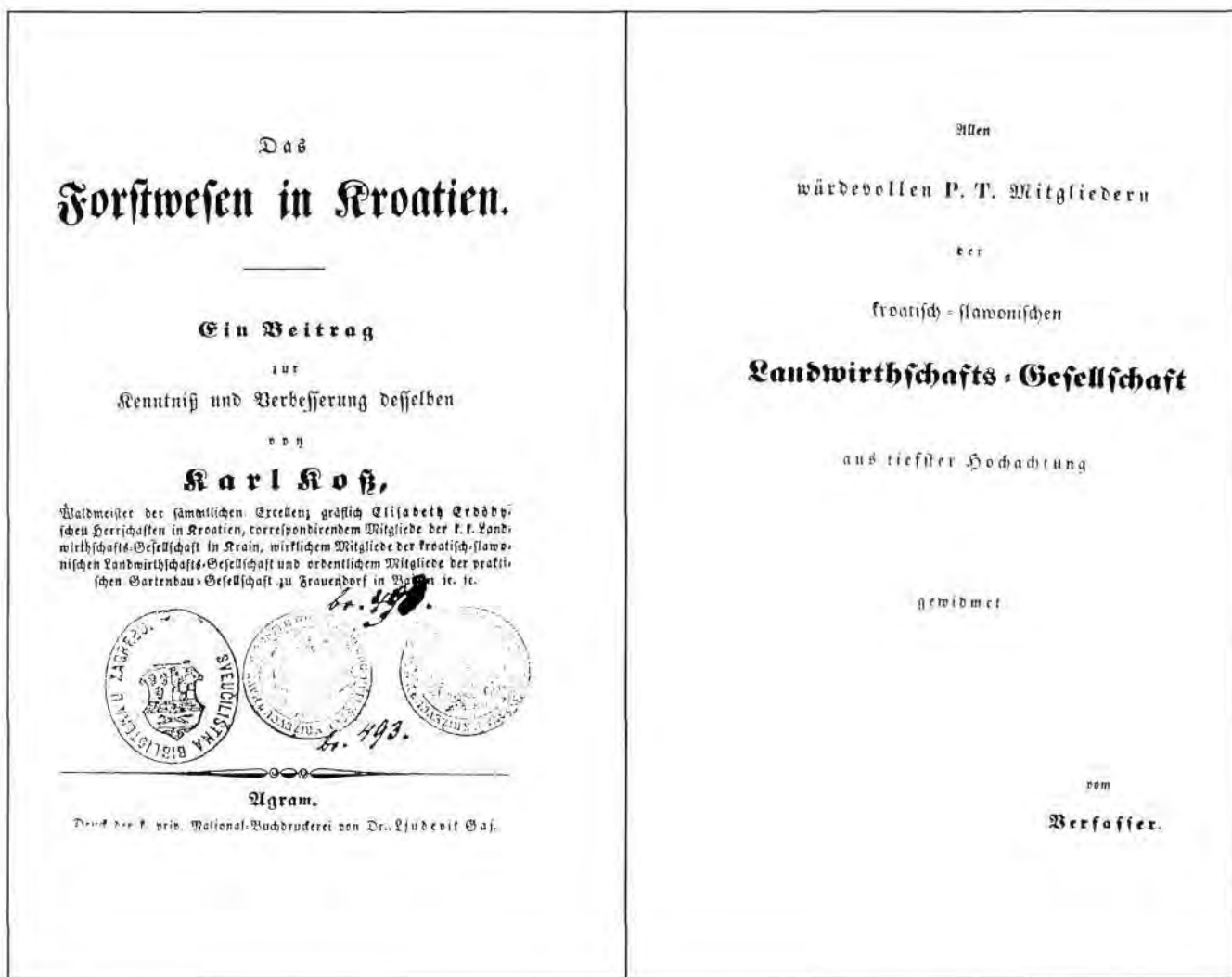
¹⁸ Kos naziva školu i zavodom, jer se i šumarska škola u Maria-brunnu nazivala Šumarskim zavodom.

¹⁹ Hrvatski naslov glasi Opomena hrvatskim šumovlasnicima i šumarima.

godini na 160". Crnković pak za knjigu *Das Forstwesen in Kroatien* piše: "Malena je to knjižica, sadržajući tek 48 tiskanih strana u osmini, nu tim zanimljiva i važnija po sadržaju svome, a napisao ju je bio i izdao tadašnji šumarnik preuzvišene grofinje Elizabete Erdödyove, i podpredsjednik prvog hrvatskog šumarskog društva, jedan od najodličnijih hrvatskih šumara, Dragutin Kos."²⁰ Crnković je citirao veći dio Predgovora Kosove knjige u kojem, uz ostalo, piše, "da smo u šumarstvu daleko zaostali za drugimi narodima, a nazadujemo žalibože još sveudilj, a to sve radi zlobe i nevidavnosti pojedinaca." Crnković je citirao Kosa, kako bi pokazao, da se od njegovog vremena ništa nije promijenilo

lo i poziva se na "službeno izvješće o stanju šumarstva kr. podžupanije zagrebačke, za g. 1881." koje je objavljeno i u Šumarskom listu 1881, godine sv. IV. Kosove misli izrečene u njegovoj knjizi još su uvijek aktualne, pa stoga "neka nam budu kažiput u dojučorjoj borbi po napredak i boljak liepe nam šumarske struke" završava Crnković svoj članak.

F. Kesterčanek piše: "... gospodarsko društvo pako imalo je po volji zasnovatelja mu, biti također i središtem mladog hrvatskog stališa, u koju se svrhu kasnije uredio i posebni šumarski odsiek gospodarskoga društva, kako je to onda postojalo i u drugim zemljama monarkije.

Slika 1: Naslovna strana knjige D. Kosa (u prijevodu) *Šumarstvo u Hrvatskoj s posvetom knjige "svima dostojanstvenim P. T. članovima Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva"*.

A. e. kr. šumarski nadglednik Franjo Šporer, šumarnik grofa Erdödyja Dragutin Kosa i e. kr. šumar Antun Tomić, uz mnoge druge sumišljenike, prvi su osnivatelji ovog pokreta i dušom podhvata.

²⁰ Na prvoj skupštini, 1846. godine, za predsjednika Šumarskog društva izabran je Franjo Šporer, a Kos je bio izabran za podpredsjednika. OP.

Nu videć do skora, da im žali bože uz gospodarsku granu nejma pravog obstanka, sastanu se naši šumari god. 1846, na dne 26. prosinca, na dogovor na nadbiskupskom dobru Prečec, kod tadanjeg biskupskog šumarnika P a n z n e r a, jer tu odluče utemeljiti "hrvatsko-slavonsko šumarsko društvo". "... Društvo izdavaše

vlastiti list, u obliku godišnika, davaše vladi strukovna mnijenja u šumarskih pitanjih, proučavaše šumarske statističke odnose i šumarske zakone. Začetnici su mu Šporer i Kos, ujedno su i utemeljitelji hrvatske šumarske književnosti.”

Zaključno slovo

U okviru ovog životopisa bilo je moguće prikazati samo nepotpunu sliku o Dragutinu Kosu. Nepotpunu, ali za Hrvatsko šumarsko društvo, hrvatsko šumarstvo pa i Hrvatsku, dovoljnu, kako bi se moglo nešto naslutiti o njegovoj ulozi u hrvatskom šumarstvu u prvoj polovici XIX. stoljeća, tj. na počecima usmjeravanja hrvatskog šumarstva na staze racionalnog gospodarenja u kojemu sudjeluju njegovi vršnjaci šumari Franjo Šporer i Antun Tomić.

Slika Dragutina Kosa nepotpuna je, jer treba istražiti njegov rad kao upravitelja šume vlastelinstva grofice Erdödy te rad u Zemljarinskom katastru. Ne može se dati pregled arhivske građe. Kos je prema nekim indi-

Summary: With the disappearance of the feudal system in the first half of the XIX century, Croatia followed the European trends. The Croatian-Slavonian Economic Society of 1841, an organization encompassing all economic branches, was followed by the Forestry Society founded in 1846 by Dragutin Kos, chief forester of the countess Erdödy estate. Czech by birth, Dragutin (or Karlo) Kos spent his best years, from 1843 until 1855, in Croatia, dedicating his work to his country. Together with Franjo Šporer and Antun Tomić, he directed Croatian forestry toward rational forest management.

Prvi javni nastup u Hrvatskoj Dragutina Kosa, osnivača Hrvatskog šumarskog društva, bio je 1844. godine objavljivanjem članka u "Listu mesječnom horvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva", pod naslovom "Korist dèrvah i potreboća, da se šume u Horvatskoj čuvaju i plode." Ovaj članak u 1845. godini u istom Listu slijedi članak pod nazivom "Šumska pašnja". Oba članka naznačuju i polaznicu D. Kosu za osnivanje šumarskog društva kao organizacije koja će raditi na unapređenju hrvatskog šumarstva pa ih objavljujemo pretočene u suvremeni hrvatski jezik.

Uredništvo

KORIST DRVA I POTREBA ČUVANJA I UZGAJANJA ŠUMA U HRVATSKOJ

Ako malo pažljivo razmotrimo, što nam u kući ili oko kuće u svakodnevnom životu treba, vidjet ćemo da drvo, ako ne prvo, sigurno jedno od prvih mjesta zauzima. Od drva su naše kuće i zgrade, unutarnje pokućstvo, raznovrsno oruđe i strojevi za obrt i tvornice, različito oruđe u poljskom gospodarstvu; drvo je potrebno u rudarstvu, za gradnju brodova, mlinova, mostova itd., te se iz svega ovoga možemo uvjeriti da bez drva nema života. Ne zaslužuju li, dakle, šume, koje su za opstanak čovjekova života tako potrebne, svu našu pozornost, ne zaslužuju li, da s njima postupamo onako, kako bi nam u svako doba mogle udovoljiti svrsi, za koju ih narav stvorila i odredila?

Ali uza sve to, svagdanje nas iskustvo uči, da se kod nas naopako radi, dok je u Njemačkoj, osobito Pruskoj, Bavarskoj i Austriji, Češkoj itd., u velikom cvatu i sa-

cijama sudjelovao i u saborskim raspravama u pripremi Zakona o šumama, koje su održane 1850. i 1851. godine.

Kako je Kos bio član i drugih šumarskih društava u Austro-Ugarskoj Monarhiji vjerojatno bi se i tamo našlo podataka o njegovom životu, jer zacijelo nije bio samo pasivni član tih društava. Zašto ga je, npr., Mađarsko šumarsko društvo izabralo za začasnog člana? Da li samo radi njegove aktivnosti na bečkom Gospodarskom kongresu 1849. godine?

Tu bi se našao odgovor i na pitanje, gdje i kako je proveo život nakon što je 1854. godine navodno otišao u Štajersku. Ili možda uopće nije napuštao Zagreb, kada je još 1855. godine bio aktivnim članom Gospodarskog društva u Zagrebu, nastojeći obnoviti Šumarsko društvo kojemu je apsolutizam Bacha rasprišio članstvo?

Zaključimo da i ovaj primjer upućuje na potrebu sistematskog istraživanja prošlosti hrvatskog šumarstva. Zadatak za Šumarski institut Jastrebarsko ili Akademiju šumarskih znanosti!?

vršenstvu, kod nas je u Hrvatskoj, uz male iznimke, gotovo posvuda šumarstvo sasvim zanemareno. U pomanjkanju uredne gospodarstvene osnove, ljudi kao negda sijeku šume kako ih je volja, bez ikakvog reda i upravljanja. Zato vidimo, kako su se one, osobito hrastove, ponajviše po vrhovima osušile; vidimo, kako će one, malo pomalo sasvim izginuti. Gospodar koji ima šumu, samo gleda kako će iz šume preko godine što veći dohodak izvući, a rijetko kada pada mu na um pobrinuti se, kako će šumu sačuvati i povećati! – A što će biti onda, kada šumski dohoci sasvim prestanu? – Otkuda će vlasnik šume, otkuda će podložnik itd. lako dobivati drvo potrebno za gradnju, za ogrjev i za druge svrhe? Kako će nas naša unučad blagosivljati kada umjesto mladih šuma i branjevina iza sebe ostavimo gole i puste izsječene čistine?